

סיפורים של חגי-מעודכן

(סיפר חגי בן גוריון הקליטה רזיה)

(המשך משיחה בעמוד 22)

את האנשים שהזכרתי הכרתי רק במילואים. איך התנהלו המילואים - היו באים כל אלה שהיו ב- 151 [?] זה סוג של אוטו, היו מכניסים אותנו לחדר, 30 איש, למדנו ערבית, למדנו לתקשר באנגלית, היינו הולכים יחד לשק"ם. וזו היתה ממש חוויה. נהנינו מכל רגע. היינו במדים, אבל בלי דרגות. זו היתה עבורי חוויה שנמשכה 25 שנה, עד שנת 1989.

הקלטה 003 11.11.2016 - פגישה 9

המצאות ומיזמים עם מיכאל כץ (1997-2003)

פרק ההמצאות התנהל במקביל לחיים הרגילים. מדובר בפרויקטים יוצאי דופן, ייחודיים, בקנה מידה שלא היכרתי עד אז, פרי שיתוף פעולה עם מיכאל כץ, צעיר מוכשר, בעל יכולות בלתי רגילות שגר בחיפה. רזיה היא זו שהכירה לי אותו, היא אמרה שהוא יכול לעזור בפיתוח של כמה רעיונות שהיו לי, שהראשון שבהם עלה בשנת '97. באותה שנה לקחתי על עצמי מיזם שאפתני: להעביר את בית גיל פז בכפר סבא להתנהל עם הכרטיס החכם (החכמולוג), והתעורר הצורך במנעול לדלת שעובד על חכמולוג, שהנו כרטיס ללא מגע שיכול לפתוח שערים, דלתות, ועוד.

נסעתי אל מיכאל כץ בחיפה ופגשתי אדם תזזיתי, מרתק, בלתי צפוי, בחור עם ידע עצום שעבד באותה עת באלביט הדמיה, שם היה ממונה על פיתוח סורקים של MRI עבור פיליפס וג'נרל אלקטריק. בהכשרתו הוא מהנדס מכונות מטעם הטכניון, אדם בעל מנעד מרשים של יכולות וכישורים.

בפגישתנו הראשונה מיכאל כץ סיפר לי שהציעו לו לענות על מכרז של למשרד התחבורה. הם היו זקוקים מערכת שתאפשר לשקול משאיות מרחוק. מה פירוש? המשאיות בארץ הלכו וגדלו וכבישי הארץ הפכו צרים וקטנים וככל שהמשאיות נעשו יותר כבדות התשתיות של הכבישים והגשרים קרסו תחת המשקל שלהן. ומיכאל אמר: אנחנו צריכים לשקול את המשאיות תוך כדי תנועה. כיום נהוג מדי פעם להוריד משאית לצידי הכביש ולשקול אותה בעזרת משקל כלשהו.

אנחנו חשבנו על דבר הרבה יותר מרחיק לכת: רצינו לפתח פטנט שיאפשר לנו להסתכל על משאית מרחוק, נניח ממרחק של 500 מטר, ולקבוע כמה היא שוקלת. לאחר מחקר קטן הסתבר לנו שיש חברה שבראשה עומד ישראל קיסר, מזכ"ל ההסתדרות לשעבר, שגם היא מתמודדת על פתרון לבעיה. ישראל קיסר אסף כמה טייסים מחיל האוויר והם טענו שעל פי הקול שהמשאית משמיעה תוך כדי תנועה - הם יכולים לקבוע כמה היא שוקלת. איך אפשר לדעת כמה עצם שוקל על פי הקול שהוא משמיע? הם טענו שכאשר מטוס קרב מטיל פצצה, הקול של המנוע משתנה בעקבות שחרור הפצצה, למטוס יש אז קול מיוחד. הטייסים אמרו שבאותה טכניקה ניתן לקבוע את משקל המשאיות מרחוק. הם חשבו להביא מיקרופונים גדולים בצלחות, הם יעמדו בצד הכביש וכל מכונית שתעבור, ממרחק של 100-200 מטר, הם יוכלו לקבוע כמה היא שוקלת. הטייסים לשעבר הללו באו לבית השיטה, גם מיכאל כץ הגיע לבית השיטה והלכנו לראות מה הם עושים, כי הם רצו שנשתף פעולה. ראינו שהרעיון שלהם הוא מרתק. הם טענו שלפי האקוסטיקה אפשר לדעת מה משקל המשאית. הם בדיוק קיבלו בקשה מממשלת שוויצריה: גורמים בממשלה שם מעוניינים במכשיר שימדוד את משקל המשאיות שחוצות את המדינה ממזרח אירופה לאוסטריה וגרמניה דרך שווייץ, כי בדרכן מערבה הן הורסות את כל התשתיות והגשרים.

נכנסנו לאמביציה, אמרנו: נמציא דבר שעוד אף אחד לא המציא, ויצאנו לדרך. התקשרנו עם חברים של מיכאל כץ שישבו במרכז הפיתוח של גוש שגב ליד סכנין, היה להם שם מין מדיד פיאצו, שמתכווץ לאורך דרך ומאפשר למדוד לפי המתח שנוצר כמה המשאית ירדה לכיוון האספלט ולפי זה לחשב את משקלה. כלומר, כשהיא ריקה המדיד עומד על אפס, וכשהיא עמוסה, המרכב יורד והמדיד משדר את גובה המשאית. למעשה היה כאן כבל שהחיכוך שלו, סרגל מול סרגל, יוצר מתח מאוד נמוך שאפשר לשדר אותו מרחוק.

התחלנו לבנות משאית קטנה בבית המלאכה של נמרוד הינמן, משאית באורך של מטר, עליה הרכבנו את כל רכיבי המדידה והשידור, ונסענו עם החלקים הללו לחיפה, ושם ישבנו במעבדה מסוימת, וניסינו לחשב איך הדבר הזה יעבוד.

לאחר זמן, לקחנו את המשאית למרכז למחקר ופיתוח של גוש שגב ליד סכנין, ושם, לאחר בדיקה, הסתבר שהיגענו להישג לא קטן - הצלחנו למדוד את גובה המרכב של המשאית מהכביש, וכך - גם לחשב את המשקל שלו. ערכנו כמה נסיונות והדבר עבד יפה. למעשה, הצלחנו למדוד את המשקל מרחוק, דבר שנראה לגמרי דמיוני.

שמחים וטובי לב נסענו עם מה שמצאנו למשרד התחבורה, אלא ששם נכונה לנו הפתעה: הם פתאום אמרו: שכחנו להגיד לכם: לא משקל המשאית על הכביש מעניין אותנו, אלא המשקל על כל אחד מהסרנים. כלומר, מה המשקל על כל גלגל, ולא המשקל הכולל של המשאית, מה שנקרא weigh per axel, וזה כבר היה דבר שמעבר ליכולתנו.

וכך, למרות כל הנסיונות שעשינו והפיתוחים שפיתחנו, הוספנו אלגוריתם שיודע לשקלל את המשקל כפונקציה של מהירות המכונית, של הרוח, ושל סוג המשאית, אפילו הכנסנו את כל סוגי המשאיות בעולם, והכול עבד נהדר, אבל ברגע שאמרו לנו שצריך לחשב את המשקל לכל סרן - לא ידענו איך להמשיך. המשאית היפהפיה שבנינו בצבעי כחול ואדום נשארה אצל מיכאל בבית כצעצוע, עם כל האלקטרוניקה. מה שיצא מכל הפרויקט הזה שנמשך כשנה, היתה ההיכרות העמוקה עם מיכאל. הקשרים בינינו התהדקו. הייתי בן בית אצלו בזכרון יעקב.

ובקשר לאומץ שלו אני חייב לספר כאן משהו שלא יאמן. אנחנו נוסעים על כביש החוף, מתל אביב לחיפה, הכביש המהיר במדינה, פתאום מיכאל מבחין בשטיח פרסי שמונח על הכביש, כנראה שנפל מאיזה מכונית. כולם נוסעים על הכביש הזה 100 ק"מ בשעה, ובכל זאת מיכאל עוצר את המכונית בצידי הכביש ואומר: בדיוק שטיח כזה אני צריך. אמרתי: איזה שטיח, השתגעתי. והוא אומר: יש לי בבית כלב והוא ישמח לישון בדיוק על שטיח כזה. עמדנו בצד, וכל פעם שהסתמן איזה פתח בין שתי מכוניות שנסעו במהירות, מיכאל התפרץ לכביש, זיגזג בין המכוניות עד שהגיע לשטיח. ועכשיו הוא צריך לחזור. הוא מחכה לשעת כושר, וכשהסתמן איזה רווח קטן הוא רץ עם השטיח בחזרה למכונית, שם את השטיח בבגאז', ואני בירכתי את מזלנו הטוב שהוא לא נפגע. והוא מבסוט: עכשיו יש לי שטיח לכלב. לאחר כמה קילומטרים הוא ראה עוד שטיח, בדיוק כמו הראשון, מונח על הכביש. הסתבר שהם נפלו ממכונית שהובילה שטיחים. שוב עצרנו בצד ומיכאל אמר: אני זקוק לשטיח נוסף עבור החתול, עצר את המכונית וחזר על אותו תרגיל: השתחל בין המכוניות החולפות מסביבו, הרים את השטיח, המתין בין הנתיבים, ועם השטיח חזר למכונית. אני עומד כולי רועד מפחד והוא חוזר עם השטיח השני, מרוצה. המשכנו לחיפה.

כשהיגענו לדירה שלו בחיפה הוא הראה לי על המחשבים הרבים בדירה שלו, איך הוא מתכנן את מכשירי ה-MRI הקטנים שלו. הסורק הממוחשב שתיכנן היה מכונה מאוד גדולה ומורכבת שתופסת חדר שלם בבית חולים ומחירה מליון וחצי דולר. והוא אמר שהוא הולך לעשות MRI קטן שאפשר להכניס למשרד רגיל ושמחירו חצי מהעלות של המכשיר היום. במכשיר כזה יש מאות חלקים שונים, צריך להיות

מומחה בתהודה מגנטית, באלקטרוניקה, במכניקה, ובעיבוד אותות, ואת כל זה, הוא אמר, עשיתי בתוך המחשב שלי, בוא תראה.

יש לו בבית שישה מחשבים, ואנשים שעובדים בשבילו, וכשהוא מפעיל את מכשיר ה-MRI הוא יכול לראות ולשמע איך כל החלקים נעים ואיך הכול מתפקד בצורה מרשימה ומורכבת, משהו מאוד יפה.

כעבור זמן ישבתי איתו בבית קפה בזכרון והוא אמר: חגי, יש לנו פרויקט נוסף. ב-11 בספטמבר 2001 נפלו מגדלי התאומים בניו יורק, ומיכאל אמר: זו ההזדמנות של חיינו. אנחנו הולכים להמציא משהו שיהיה בכל בניין עד גובה של מאה קומות, מכשיר שאדם בסכנה רותם אותו לגופו ובעזרתו הוא יכול לקפוץ בביטחה דרך החלון ולהגיע בביטחה למדרכה למטה.

אמרתי לו: יאללה, בוא נעשה. אבל איך עושים את זה? והוא אמר: בוא תראה, והוא שירטט על מפית של בית קפה את המתקן העתידי. למכשיר שתכנן אין מנוע, אלא הוא מורכב מכבל באורך של 300 מטר, שנמשך מהמתקן במהירות קבועה על ידי התנגדות של שמן.

התחלנו לייצר את מכשיר המילוט הזה תוך ניסיונות אינסופיים וחיפוש בלתי נלאה אחר כבל דק, חזק ועמיד. נסענו לבית יציקה לאלומיניום בעכו, שם יצקו לנו את החלקים. שיא הפרויקט היה כבל שיכול לשאת אדם ששוקל 100 קילו כשהוא נופל נפילה חופשית מגובה של עשרות מטרים. המתקן שלנו היה מאט את נפילתו באופן אוטומטי. מדובר במכשיר מילוט מבניינים בוערים שיכול לעמוד בכוח קריעה של 1500 קילו ושהקוטר שלו קטן מ-4 מ"מ. כל הכבלים שהיו בשוק היו בקוטר של 10 מ"מ לפחות, ומיכאל התעקש שצריך כבל של 4 מ"מ או פחות.

נסענו בכל הארץ, ביקרנו במפעלים שמייצרים כבלים דקים, ובסופו של דבר מצאנו שבשילוב של שני החומרים הכי חזקים בעולם, קבלר וטונגסטן, אפשר לייצר כבל עם כוח קריעה של 1500 קילו, שעד אז לא היה קיים בעולם.

מיכאל מינה אותי אחראי על רישום הפטנט של המתקן והכבל בעולם, שזה אומר: להיות בקשר עם חברות פטנטים בארץ, כלומר: שאני אהיה שר החוץ שלו. ובנוסף, הוא הטיל עלי למצוא אדם שיעשה איתנו את הניסיונות בירידה מבניינים גבוהים. הבעיה היתה שהיה קושי גדול לערוך ניסיונות, פחדנו לעשות ניסיונות. למזלנו, מצאתי אדם אמיץ בצורה יוצאת דופן בשם יוחאי ליליאור, כיום מנהל יחידת ההצלה

של חברת הביטוח הראל. הוא היה מוכן לעשות את כל הקפיצות מכל גובה, תמורת 500 דולר לכל קפיצה שנועדה לבחון את חוזק הכבל.

בהתחלה קפצנו מהגשר בעלייה לצפת שרק נחנך. יוחאי עלה על הגשר, נתן קפיצה מגובה של 50 מטר, והניסוי הצליח: הכבל החזיק מעמד!

איך מצאתי את יוחאי? אמרו לי שהוא גר באפעל, ונאמר לי שהוא שירת ביחידה 669 ושהוא מומחה בהצלה ובאביזרי הצלה. הסתובבתי באפעל, לא ידעתי היכן בדיוק הוא גר, חיפשתי חנות של אביזרי הצלה, וכשמצאתי, שאלתי את המוכר בחנות אם הוא מכיר בחור בשם יוחאי. הוא אכן הכיר את יוחאי ונתן לי את הכתובת שלו. וכך היגעתי יום אחד לביתו של יוחאי. סיפרתי לו שאנחנו מפתחים מכשיר הצלה מבניינים גבוהים, ואמרתי שאנחנו מוכנים לשלם לו אם יקפוץ עם המכשיר שלנו לכמה נסיונות שצריך, והוא אמר: אין בעיה, 500 דולר לכל קפיצה. שאלתי: אתה נשוי? כן, הוא אמר. יש לך ילדים? כן. אשתך יודעת מה אתה עושה? כן. ושאלה אחרונה: אתה מבוטח? כן, הוא אמר, אני מבוטח במליון דולר. מה שתרצו - אני לרשותכם.

הניסוי השני שערכנו היה מבניין אירופה בתל אביב, בניין בן 50 קומות. עלינו לקומת הגג, חיברנו את כל הכבלים שלנו וגם חבל הצלה ליתר ביטחון. יוחאי קפץ מהקומה העליונה למטה והיגיע ללא פגע למטה. מיד קיפלונו הכול ונסענו מהמקום.

אמרנו לעצמנו: מגדלי התאומים התנשאו לגובה של מעל 300 מטר, ואילו אנחנו מתאמנים על גובה של 80 מטר בלבד. חיפשנו מקום יותר מאתגר. מיכאל בחר ואדי ליד נחל משמר במדבר יהודה, שם יש מצוק של 150 מטר. צעדנו בחול קרוב לשעתיים כשכל המכשירים עלינו. היגענו למצוק למעלה ושם יוחאי חיבר את הכבל לרכב וקפץ עם המכשיר שלנו למטה. יוחאי קפץ למטה והמכשיר עבד בצורה מופתית! הוא ירד את כל 150 המטרים במהירות קבועה, ומיכאל היה בשמיים. המצאנו דבר לא רגיל, הוא אמר.

בשלב זה היגענו למסקנה שאנחנו זקוקים למישהו שיתמוך בנו כספית. כבר הצטברו הוצאות ענקיות, שכללו תשלומים על הכבל, על המתקן, על יוחאי, נסיעות וכו', הוצאות שהגיעו לאלפי דולרים.

היינו זקוקים לשותף עסקי. מיכאל העלה את שמו של בוריס גלמן, רופא עיניים ממוצא רוסי, אזרח ישראלי, שיש לו הרבה כסף מעסקי פלדה וכך היה חבר שלו. בפגישה שמיכאל אירגן בביתו סיפרנו לבוריס על הפטנט שלנו וביקשנו שיממן את

הפרויקט. בוריס אמר: אם אני מממן, אני רוצה שההמצאה תישא את שמי. אמרתי למיכאל: בשום פנים ואופן לא. איך זה ייקרא על שמו כאשר אתה ואני המצאנו את הפטנט? ומיכאל אמר: עזוב. אם זה מה שהוא רוצה - בסדר. אנחנו זקוקים עכשיו למליון שקל ובוריס יממן לנו את הפיתוח.

היגענו לשלב שצריך להכין תוכנית עסקית. הכנתי את התוכנית העסקית של המוצר עם כלכלן ידוע מעין השופט, וכך היתה לנו תוכנית עסקית, היה לנו משקיע, והיה לנו מוצר מיוחד שעובד. מיכאל הכין בבית שלו מכונה מיוחדת שמטעינה את הכבל של חברת טלדור בתוך התופים של המתקן. המכונה המיוחדת שמיכאל בנה ידעה ללפף או להכניס את הכבל לתוך המכשיר הקטן שמניחים אותו על הבטן כאשר קופצים מהבניין. ועכשיו, כשהכול מוכן, עברנו לניסוי הבא: קפיצה מהבניין הכי גבוה במדינה, בניין אביב השוכן במתחם הבורסה ברמת גן, בניין שגובהו 250 מטר.

ביום המיועד התכנסנו לרגלי הבניין, בוריס, מיכאל, יוחאי ואני, יחד עם כל היועצים והתומכים, חברים של כץ, כולם מהנדסים.

יוחאי והחבר שלו עלו לקומה העליונה של הבניין, החבר קשר את כל הכבלים כמו שצריך, וכשהכול היה מוכן, יוחאי עלה על אדן החלון שבקומה העליונה, ונתן קפיצה. אלא שאחרי כמאה מטר, כאשר נשאר עוד 150 מטר לרדת, פתאום ראינו את יוחאי עם הראש למטה בצניחה חופשית, לאחר שהכבל נקרע וגרם למה שנראה כצניחה חופשית אל מותו. וכל זה מהבניין שבכלל לא קיבלנו רשות לעלות אליו. אחרי כשלושים מטר יוחאי הצליח להתאושש, וברגע האחרון הוא נתן לחיצה על הכבל הרזרבי שהיה מחובר לגבו, וכך הצליח לייצב את עצמו. הוא נתן קפיצה עצומה באוויר וניתר למעלה ולמטה כמו שקופצים מבנג'י וירד לאט לאט למטה.

בעקבות האירוע הזה מיכאל נכנס לפחד, הוא ראה שלא רק שיכול היה לקרות אסון, אלא עוד יאשימו אותו ואת בוריס בגרימת המוות, ובקפיצה ללא אישור מבניין רב קומות.

ההמצאות שהייתי שותף להן עם מיכאל כץ מחיפה נערכו או נעשו במקביל לחיים הרגילים. החלוקה בין מיכאל לבני בכל הקשור בפטנטים שהזכרתי: מנגנון לקביעת המשקל של משאיות ממרחק; המצאת המנעול לבתי אבות, כשמיכאל המציא את המנעול ואני את הרכיב האלקטרוני; והפטנט של מערכת מילוט מבניינים גבוהים -

בכל זה עסקנו במשך שש שנים, משנת 1997 ועד שנת 2003. כל ההמצאות והפטנטים הללו נעשו במקביל לעבודות אחרות שמהן התפרנסתי, אם זה ב"אפק פרויקטים", בשיתוף עם IBM, ואם זה בתחנת הדלק שם עבדתי במשך חמש שנים. במיזמים עם מיכאל הייתי אחראי על קשרי החוץ של ההמצאות; קשר עם משרד עורכי הדין ארליך ושו"ת ברמת גן שמתמחים בהגשת פטנטים; וכן הפקת סרטי תדמית וקטלוגים לשלושת המוצרים, והכנת תוכנית עיסוקית בהנחיית ד"ר אריה פלד מעין השופט, שתראה שלכל אחד מהפטנטים יש היתכנות עיסוקית.

למשל, רק כדי לקבל מושג לגבי סדרי הגודל במונחים של כסף, רק התוכנית של Exitech, זה שם המתקן למילוט מגבהים, עלות הפיתוח של המוצר הזה היתה מליון דולר. כלומר, מדובר היה בהשקעות של מליונים, כשהאחריות שלי בשותפות עם מיכאל היא לעמוד בקשר עם הגורמים שיאפשרו את קידום המוצר על כל היבטיו. הוא ריכז את כל הפרויקטים ובעיקר עסק בפיתוח הטכנולוגי והאלקטרוני של המכשירים, ויחד יצרנו את שלושת הפטנטים הללו.

ב-2003, אחרי שנתיים של עבודה על מכשיר ה- Exitech, היינו זקוקים למימון של מליון דולר. מהיכן יכולנו להשיג מימון בסדר גודל כזה? פנינו לבוריס גלמן, רופא עיניים במקצועו, שכאשר ברית המועצות התפרקה הוא השתלט על חלק מיצוא מתכות הפלדה והברזל מרוסיה, וניהל את עסקיו מהמשרד שלו באיסטנבול שבטורקיה.

מאוחר יותר, כשהמכשיר התפתח והוא נתן לו את החסות, היינו חייבים לשנות את ההמצאה שלנו שנרשמה על שמנו ולרשום אותה על שמו. זה היה התנאי שלו כדי למנוע חילוקי דעות. הוא דרש שהכול יהיה אצלו ובשליטתו. מיכאל אמר: אין שום בעיה, אם נרצה לצאת - תמיד אפשר להכניס איזה שינוי קטן במפרט כדי שנוכל לרשום את זה על שמנו.

כבר בתחילת הדרך הוצאנו למכשיר פטנט, הפטנט נרשם על שם מיכאל כץ וחגי בן גוריון. את רישום הפטנט עשינו דרך המשרד אהרליך ושות', המשרד הגדול בארץ לרישום פטנטים. אלא שתוך כדי התכתבות איתם אני רואה שבוריס דורש ששמו יופיע בכל הטפסים של הפטנט במקום השמות שלנו. הוצאנו פטנט בכל העולם, בעלות של 40 אלף דולר, הפטנט היה רשום גם בישראל וגם במדינות המפותחות בעולם. והנה בוריס דורש ששמו יופיע כמפתח המכשיר במקומנו. הוא רוצה לקחת על עצמו גם את הסיכוי שזה יהיה סיכון. [?]

נכנסתי לחרדות. הלכתי לעורך דין, בלי לשתף את כץ, הכנתי ספר ובו כ-200 עמודי מסמכים המראים שהמכשיר שלנו עובד ואת כל ההתכתבויות, פרי המצאתם של מיכאל כץ וחגי בן גוריון. ועכשיו בוריס רוצה להחליף את שם הממציא. עורך הדין אמר לי: אתה לא יכול לצאת נגד אנשים בעלי יכולת. בא לך לנהל מלחמה על פטנט שתימשך עשרים שנה? קח את זה או עזוב את זה. והרי אתה אפילו לא יכול

לשלם לי, לעורך דין. תעזוב את זה. שיתפתי את מיכאל כץ, והוא אמר: חגי, זה לא מעניין אותי, כל עוד המכשיר עובד - זה מה שאני רוצה. כל עוד המכשיר עובד - נדע למכור אותו גם בלי בוריס.

בעקבות זה שינינו בכל הטפסים את שם הממציא. הלכתי לעורך הדין אהרליך, מבעלי החברה לרישום פטנטים ברמת גן, חברה ענקית שמשרדיה ממוקמים במתחם הבורסה ברמת גן, כולם הכירו אותי שם, כי ביקרתי שם בערך אחת לשבועיים כדי לעבור על השרטוטים. אמרתי לו: תדע לך שאתם שותפים לדבר עברה, אתם משנים שם במסמכים של פטנט, בתוך הטפסים שלכם. אהרליך נבהל. אמרתי: יש לי רק דרישה אחת: בכל התכתבות עתידית בינכם לבין בוריס, אני המכותב הרשמי של המכשיר הזה. וכך היה. ועד היום, עשר שנים אחרי שהפטנט נרשם, אני המכותב של המכתבים של אהרליך ושות' בתור מי שהמציא את המכשיר.

בהתחלה הוצאנו פטנט בישראל. אחר כך רשמנו פטנט בארצות הברית ולאחר מכן רשמנו פטנט בכל העולם, 44 מדינות. זו היתה השקעה שנתית של עשרות אלפי דולרים.

הליך רישום של פטנט זה הליך מאוד יקר, ובכל מקרה היה עלינו להוכיח לרשויות בישראל, וכן לרשויות הבינלאומיות ובעיקר לרשויות בארצות הברית, שיש לנו פטנט מוסדר ורשום על שמנו. בלי זה הם לא הסכימו לקדם את הנושא.

הוצאנו פטנט לכל שלוש ההמצאות, אלא שאת נושא שקילת המשאיות זנחנו בשלב מסוים. כאשר משרד התחבורה שינו את מיפרט ההזמנה שלהם - יצאנו מהתמונה. וזאת לאחר שהשקענו בפיתוח ההמצאה המון זמן וכסף, ומיכאל גייס אנשים מאוד חכמים, חברים שלו, שעסקו בתחום האלגוריתמים. הם חישובו את הירידה של המשאית מאחור בגלל המשקל אל מפלס הכביש, ואת הנתון הזה היה עליהם לתרגם למשקל בקילוגרמים של המשאית. זה היה מאוד מורכב, כי נחוץ היה לקחת בחשבון את גורם הרוח ואת גורם מהירות הנסיעה ואיפה מעמיסים את המשאית - מקדימה או מאחור, ועוד המון גורמים שהשפיעו על שקלול הנתונים.

ובאשר למתקן המילוט - לא מעט חברות בעולם ניסו לחקות את המכשיר שלנו, והסתפקו בגבהים של עד 100 מטר. אף חברה לא הצליחה למלט אדם מהגבהים שאנחנו התנסו בהם, של 300 מטר ומעלה וגם לא בטכנולוגיה שאנחנו פיתחנו: לקפוץ על חוט דק, בלתי נראה, ולהגיע למטה בשלום.

המכשיר קיים ועובד ומיכאל ממשיך לנסות למכור אותו לגורמים שונים בעולם. לא ידוע לי שמשהו התקדם עם זה.

לסיכום: היו לנו שלושה פטנטים נהדרים שאף אחד לא מומש עסקית, למרות ששלושתם עבדו - הן טכנית, הן מכנית והן אלקטרונית.

שלוש ההמצאות עם מיכאל כץ היו העיסוק האלטרנטיבי שלי, מזון לנשמה ואתגר לאינטלקט. הן הביאו אותי לנסוע פעם בשבוע למיכאל, למפעלים, לאלביט ולבית שלו בחיפה, שם הוא שרטט את המכשירים, לעשות את כל הניסויים שעשינו בנגב, את הקפיצות מגשרים שונים, את הקפיצה משלושה בניינים גבוהים עם יוחאי וכן הלאה, וכאשר כל זה נגמר הייתי צריך למצוא עבודה.

העבודה בתחנת הדלק (2002-2007)

בשנת 2001, OTI פרשה מהנושא של כרטיס חכם (חכמולוג) בקיבוצים, זאת לאחר שהכרטיס החכם פעל במשך 6 שנים ב-30 קיבוצים, ולאחר כשנה הם פרשו גם מהכרטיס החכם בבתי האבות (בית גיל פז בכפר סבא ובית עד 120 בהוד השרון), דבר שעסקנו בו משנת 1995 והיינו קרובים לשנה השביעית, שעל פי חוק כל יצרן חייב לתת ללקוחותיו שירות במשך שבע שנים לגבי אותו מוצר. ובשנה השביעית, ב-2002, הפסקתי לעבוד עם OTI, ארי לידן המשיך בתפקיד אחראי OTI ישראל; המוצרים של מיכאל כץ לא הבשילו לכדי מוצרים שנמכרים לגוף גדול, ואז עודד מרוז הציע לי לעבוד בתחנת הדלק של בית השיטה.

בבית השיטה, בצומת למטה, קמה תחנת דלק, פרי יוזמה של יעקב יוניש. לפי התוכנית שלו, אם בית השיטה תיתן 12 דונם לפרויקט, ליד הכביש, שטח שעד אז גידלו בו תירס, הוא יוכל, יחד עם חברת דור-אלון, להקים מרכז שיכלול: תחנת דלק, חנות לממכר מוצרים שהוא יקרא לה אלונית, מלונית קטנה שהוא קרא לה אלונית מלון וכן מרפאות לרפואה מיידית, שם החברים יקבלו שירות רפואי.

בנוסף, הוא תכנן לכלול בקומפלקס הזה גם את משרדי השיטה ביטוחים. הקומפלקס הזה שאמור היה לקום היה חלק מחזון היזמות של יוניש, עסקים קטנים של חברי בית השיטה, שהיו תחת החסות של יוניש יזמות עסקית. יוניש התחיל לבנות את התחנה. בית השיטה מימנה חצי מעלות הבנייה וחברת דור-אלון מימנה את החצי השני. בית השיטה גם העמידה לרשות הפרויקט מה שנקרא הלוואת בעלים, הלוואה שתוחזר מרווחים עתידיים של המיזם.

יוניש באמת הקים דבר לתפארת, הוא הקים את המבנה המרכזי שבו שכנה חברת השיטה ביטוחים, הוא הקים שתי מסעדות, היתה שם תחנת ממכר ותיקון אופנים וכן מרכז לשירותי הסעות במוניות וכן פינה לשטיפת רכבים.

התחנה הציעה מגוון שימושים, יוניש היה המנהל המעשי של הקומפלקס הזה, והמשרד שלו שכן בקומה השנייה של המבנה.

כעבור זמן, לאחר שהשלים את הפרויקט וחנך אותו עם חברת דור-אלון שבבעלות החבר שלו דודי וייסמן, יוניש הציע לי לבוא לעבוד שם, כאחראי על תחנת הדלק. קודמי בתפקיד היה שמעון שובל, שעבר לנהל את סופר אלונית של הקיבוץ, ואני באתי אחרי דותן פרג שגם הוא פרש אחרי שנה.

יוניש הציע לי לנהל את תחנת הדלק. אני מעולם לא ניהלתי עסק, ומדובר בעסק עם מחזור חודשי מאוד גדול, כתחנה בשירות מלא, שהיה צורך לאייש אותה 24 שעות ביום. כל נהג שנכנס לתחנה היינו צריכים לתת לו שירות מלא: ניקוי שמשות, מילוי דלק, בדיקת שמן ומים.

לאחר שנתיים, לאחר שהשלים את הפרויקט, יוניש יצא מהניהול של זה. ונכנס עודד מרוז כמנהל כללי ומתחתיו הייתי אני כמנהל תחנת הדלק, ושמעון שובל מנהל החנות.

החנות היתה אגף של הסופר שנפתח בבית השיטה, לאחר שהמכולת של בית השיטה נסגרה, נפתחה כאלונית-בית השיטה, ושתי החנויות - בתחנה ובקיבוץ - היו תחת הנהלה אחת.

לא היה לי שום ניסיון בניהול עסק, שכולל אחריות על שישה עובדים שעובדים במשמרות 24 שעות ביום, כל הימים כולל יום כיפור, וכל הזמן יש תקלות: ברק פגע במחשב למטה, צריך לרדת ולתקן; יש שינויים במחיר הדלק; מישהו לא בא לעבודה; זה העסיק אותי 24 שעות ביום, יום ולילה.

מדי שבוע הגיע פיקוח של חברת אלון, מפקח שבא לבדוק איך אנחנו עובדים. הוא היה בודק את המאזן השבועי והחודשי, וכך התנהלתי במשך שנתיים, באינטנסיביות עצומה, לא יכולתי לצאת לחופש, לא היה לי אף מחליף, השכר היה פחות או יותר בסדר, גם לא היתה לי אלטרנטיבה, הייתי בן 63, עבדתי שם בשנים 2002-2006.

עודד ואני עבדנו די בצמוד, שנינו מקבוצת "יחדיו", היתה עלינו אחריות גדולה ושנינו ניהלנו את העסק הגדול למטה. עם הזמן היה לי מאוד קשה עם עודד מרוז. החיסרון שלו היה שלא פעם הוא התייחס בגסות רוח לעובדים. למשל, הוא לא הסכים שנקנה שם סנדוויצ'ים במחיר מוזל; הוא לא הסכים גם שנלך לאכול צהרים בחדר; הוא לא הסכים להשתתפות כלשהי בעלות הארוחות למרות שהייתי בעבודה מ-6 בבוקר עד 5 בערב. היה מאוד קשה איתו.

בגדול, היתה לנו בלעדיות מסוימת לאספקת דלק לקואופרטיב בית-שאן-חרוד, ומדי חודש היה עלי להנפיק להם חשבוניות, לתת להם את החשבוניות ולדאוג שיהיה תשלום וגבייה מהקואופרטיב. היינו קשורים בבלעדיות גם עם חברת כ"ג עבודות

עפר של ג'מאל, שנתנה שירותי ציוד כבד לעמק ולקיבוץ ועוד כל מיני תחומי אחריות, שהיו כרוכים בגביית כספים, בניהול עובדים, ובמתן דין וחשבון שבועי וחודשי.

בקיצור, למדתי שם שיעור חשוב בניהול עסק שצריך להתנהל בקפדנות ולהיות מאוזן כל חודש. אתה צריך להראות למפקח קבלות על כל דבר, ולדאוג כשהפקח פותח לך את הקופה הכבדה וסופר לך את הפדיון המצטבר מהתחלה ועד הסוף ולקוות שהכול מתאזן. זה היה מאוד מותח.

כעבור שנתיים פתאום מודיעים לי: מהפך. הולכים לבטל את תחנת הדלק כישות עצמאית ומאחדים את החנות ואת תחנת הדלק ליחידה אחת. ואני צריך לספק שירותים וניירת לתחנת הדלק תוך כדי שהם הורסים לי את המשרד. ויום אחד התחילו עבודות הריסה של הקירות והתקרה מעלי, רעש ואבק בלתי נסבלים, ואני צריך להמשיך לעבוד תוך כדי שהם הורסים לי את המשרד. הם באו עם קונגו, מכונה שדפקה בעוצמה לא-תתואר בכל המבנה. עבודת ההריסה ארכה חודשיים, כיוון שהמשרד שלי ישב בתוך חדר הביטחון שהיה המ"מ של התחנה, והוא היה עשוי מבטון ופלדה, רצו להרוס את המבנה של חדר הביטחון שהיה שייך רק לתחנת הדלק ולאחד אותו עם החנות והקופות של החנות. וכך היה עלי להמשיך לתת את כל השירותים - בתנאים לא תנאים.

ישבתי כשמעלי, פיזית, עובדים שני אנשים בהריסה ובפינוי הבטון, וכדי שאוכל לעבוד בתוך האבק הנורא שהם יצרו, הקימו מעלי אוהל מניילון, ואני ישבתי בתוך האוהל הזה שהתמלא אבק, וכך עבדתי עם כבלים מאריכים ותיקונים אין סופיים של המחשב שגם הפעיל את משאבות התידלוק, תהליך שנמשך חצי שנה. זה היה סיוט מתמשך. הבנייה סביבי נעשתה תוך רעש איום, תוך שהם הורסים קירות, מזיזים את החשמל, עוקרים את הצנרת והכבלים וקובעים אותם במקום חדש, לא יכולתי להתפטר. זו היתה עבודה שלא זכתה להערכה: איך אני מצליח להוציא דוחות יומיים ממחשב שעומד על השולחן שלי, מערכת חשמל שהובילו אותה עם כבלים מהארון הראשי שנותק מהקיר כדי להחליף אותו בארון אחר, תקופה מאוד קשה שנמשכה כמעט שנה. כך העברתי את השנה השלישית בתחנת הדלק.

לאחר שנתיים נוספות בתחנת הדלק, שבמהלכן היה עלינו לדאוג לנקיון השירותים, לאסתטיות של העובדים, להנפת הדגלים, לנקיון וצחצוח שבועי של כל התחנה עם מים וסבון, עבודה פיזית ומנטלית קשה ביותר.

כאמור, כעבור שנתיים נוספות עודד רצה להביא אדם מבחוץ שיעשה את העבודה המשותפת של ניהול החנות למטה, החנות למעלה, (של בית השיטה), וניהול כלפי

חברת דור-אלון. אמרתי לו: עודד, תן לי להמשיך לפחות עוד שנה, אני עכשיו בן 66, נכנסתי לעבוד שם בגיל 62, עבדתי כבר כארבע שנים. ועודד אמר: זה לא אפשרי, בדצמבר אתה מסיים את העבודה כאן, וזה היה ארבעה חודשים לפני גיל 67, גיל הפרישה לפנסיה של גברים, שאז הייתי נהנה ממלוא הזכויות. ארבעה חודשים לפני שהיגעת לגיל הפרישה הפורמלי עודד אמר לי שאני מסיים לעבוד שם. תקבל מכתב פיטורים מחברת אלון, הוא אמר, ותוכל לעשות מה שאתה רוצה.

אין לי טינה לעודד. חשבתי שהוא יכול היה לעשות את היחסים בינינו יותר קורקטיים, אבל מצד שני חשבתי שהוא צריך לתת דין וחשבון לחברת דור-אלון, עם כל הקשיים הכרוכים בזה, הוא צריך לעשות את זה הכי נכון שאפשר, והוא גם נתן לי את ההזדמנות ב-2002, כאשר לא היתה לי עבודה, להיות מועסק שם במשך חמש שנים. חשבתי שהוא היה קצת נוקשה ולא נעים ביחסי העבודה, אבל הוא גם האדם שנתן לי לעבוד אתו ולצידו במשך חמש שנים.

אני התמדתי בתחנת הדלק יותר מכל אדם שעבד שם עד אז ומאז, למרות כל הבעיות והקשיים אני התמדתי שם חמש שנים. זו היתה עבודה יחסית קשה, לא בדיוק באופי שלי, אבל אנשים העריכו את זה. נקשרתי מאוד לעובדים, זו היתה עבודה של 24 שעות ביממה, מאוד אינטנסיבי.

בפעם הראשונה בחיי התייצבתי במשרדי הביטוח הלאומי בבית שאן כדי לקבל דמי אבטלה. הייתי הקיבוצניק היחיד בין כל הבית שאנים. במשך שבעה חודשים התייצבתי שם מדי חודש, עד שעברתי את גיל 67. לאחר שעברתי את גיל 67 הפכתי פתאום לפנסיונר, גם מבחינת הביטוח הלאומי: כל התשלומים הופסקו (דמי אבטלה ומשכורת), ואני הפכתי לפנסיונר מלא. למזלי, באותה תקופה, לאחר כל הניסיון שצברתי, הייתי עסוק מאוד בנושא שיוך הדירות בבית השיטה וחשוב עוד יותר: התמסרתי לטיפול במעמד הפנסיוני של החברים מול חברת הפניקס.

כך דאגתי לחברים לפנסיה אישית מחברת הפניקס (2004)

ניצן סלע שהיה מזכיר הקיבוץ מינה אותי אחראי על צוות שיבדוק את ההסדרים הפנסיוניים של חברי בית השיטה, דבר שלא היכרתי בכלל, ועל זה נספר בנפרד. בהסדרת הפנסיה לחברים עסקתי במשך שלוש שנים, תקופה מאוד משמעותית עם הישגים מרשימים עבור החברים.

כאשר התבקשתי לנהל את צוות הפנסיה, שמחתי. איך הגיעו אלי? אני חזרתי ואמרתי שצריך לעשות את זה בצורה מסודרת. רן רונן היה המנהל החיצוני של הקיבוץ, ניצן סלע היה המזכיר ועמיחי היה מזכיר פר"ח.

התחילו ויכוחים, הוקמו ועדות, ואז ניצן אמר לי: שמע, אני רואה שזה לא מתקדם, כולם מדברים, ישיבות בלי סוף. חגי, אני ממנה אותך בתור האיש המוסמך לטפל בפנסיה של חברי בית השיטה. אני נותן לך בלעדיות בכל הקשור בייצוג הקיבוץ מול חברת הפניקס, יש לך חופש מלא לנסוע להפניקס ולהיפגש עם מי שתמצא לנכון, תעשה מה שאתה מבין, איך שאתה מבין, ותדווח לי פעם בחודש מה פעלת.

בוועדה היו: אילן סתוי, דוד ניסן ואני יו"ר הוועדה. והמשימה שעמדה בפנינו: לברר מה בדיוק יש לחברים בהפניקס, דבר שאף אחד לא ידע. דוד ניסן ואילן סתוי היו שועלים ותיקים בכל הקשור בכספים וזכויות וגם בכל הפולע-שטיקים שבית השיטה עשתה.

דבר ראשון שעשיתי, ביקשתי מניצן שייתן לי מסמך שמסמיך אותנו לפעול בשמו.

18.11.16 הקלטה 005 פגישה 10

התערוכה החקלאית בקהיר (1984)

נכנסתי לעבוד בחרושת מתכת בשנת '73, אחרי העבודה בפרדס ולפני האקונומיה. במסגרת עבודתי בחרושת מתכת הייתי אחראי גם על השיווק, גם על הפקת קטלוגים וגם על כתיבת הקטלוגים באנגלית עבור המוצרים של חר"מ. באותה עת המנהל היה דוד ניסן, אחרי שנמרוד נהרג במלחמת יום כיפור. כעבור שנתיים החליף אותו עודד מרוז. ואחריו ניהל את החר"מ יעקב הדר.

בשנת '77 הליכוד עלה לשלטון. בשנת 1978 סדאת ביקר בארץ באותו ביקור היסטורי, ובשנת 1984 נערכה בקהיר תערוכה למיכון חקלאי שיצרנים מישראל הוזמנו אליה.

ובשנת '79 נחתם החוזה לפינוי סיני, ובעקבות זה היחסים בין מצרים לישראל עברו לפסים דיפלומטים, מונה שגריר ישראלי בקהיר, ואנחנו הוזמנו להשתתף בביתן הישראלי שיציג את התעשייה החקלאית בארץ, וכיוון שמדובר בארץ ערבית לקחנו את הקטלוגים שהיפקתי, נסעתי לנצרת ושם תרגמו לנו אותם לערבית. הכנסנו תמונות, בנינו קוליסות בערבית לתערוכה וכשהכול היה מוכן, ארזנו את התערוכה, את הקלטרות והדיסקוס, ועוד מכשירים שונים בתחום החקלאות שנארזו בארגזים

גדולים והועמסו על משאיות שהובילו את התערוכה מרחק מאות קילומטרים דרך אל עריש לקהיר.

לאחר שהארגזים נשלחו לקהיר הוזמנו לכנס מטעם משרד המסחר והתעשייה שם קיבלנו תידרוך לקראת התערוכה. בראש משרד המסחר והתעשייה עמד גדעון פת. ישו שלו ואני נבחרנו לייצג את חר"מ בקהיר.

את תכולת התערוכה שלחנו הרבה זמן לפנינו אבל כאשר היגענו למתחם התערוכה הופתענו לגלות שלא היה שם אף ארגז או כלי שלנו.

והמצרים אמרו: איחרתם ברישום. כיוון שהכלים לא הגיעו עד תאריך ההרשמה לתערוכה, ההשתתפות שלכם מבוטלת.

חזרנו לשר גדעון פת, ואמרנו: שמע, בהתחלה הדירו אותנו מהתערוכה בגלל עניין של כבוד, ועכשיו אנחנו מושעים בגלל שהשתהינו כביכול, לאחר שהמצרים לא רצו להעביר את הכלים בדרך היבשה, ואיחרנו את תאריך הרישום. מה עושים? ופת אמר: "פונים לידידינו משכבר - האמריקאים". והאמריקאים אמרו: יש לנו בשבילכם מקום פנוי - מגרש החנייה של הביתן שלנו.

יופי. יש לנו מקום. הכלים הגיעו לבסוף לאלכסנדריה דרך הים, וחיכו שם. קיבלנו את השטח של מגרש החנייה של הביתן האמריקאי שהיה הגדול ביותר בתערוכה.

באנו למגרש החנייה שוב - והוא מוקף בחלוקי נחל כדי שיהיה יפה, והמלגזות שמעמיסות את הכלים לא יכולות לנסוע על חלוקי הנחל הללו. והמצרים אומרים: הבאנו את הכלים שלכם, אבל אי אפשר להכניס אותם לשטח החנייה כי מסביב יש חלוקי נחל. ואז האחראי המצרי מצא פתרון: הוא קרא ל-20 מצרים, הם הרימו את הכלים והעבירו אותם באופן ידני אל שטח הביתן המיועד שבמגרש החנייה, מרחק 50 מטר.

מיקמנו את הכלים שלנו בשטח שהוקצה לנו, תלינו את הפלקטים בערבית שהכנו, לבסוף מתחו חבל מסביב ואמרו לנו: אתם לא יכולים להישאר בשטח התערוכה כל עוד אין אבטחה ואין רשת עילית נגד רימונים.

יום לאחר מכן הביאו שתי משאיות, בכל משאית 24 חיילים מצרים, שישבו פנים אל פנים, בידיהם רובים עם כידונים, והם שמרו על הכניסה לביתן.

היינו מרוצים: יש רשת נגד רימונים, יש שומרים בכניסה, אפשר לפתוח את התערוכה.

ואז מישהו נזכר: חייבים להניף את דגל ישראל! האמריקאים נתנו לנו עמוד.

עם הזמן הקשר שלנו עם אנשי הביטחון העמיק. ופעם אחת שאלנו אותם: איך זה שאתם אמורים לשמור על הסדר ואין לכם שום נשק. והשומר אומר: אתה לא רואה איך אנחנו נראים? באמצע הקיץ כולנו לבושים בסוודרים או בחליפות. שאלנו למה משמש הסוודר או המעיל, והוא אמר: תרגיש רגע בגב. הכנסתי את היד מתחת למעיל - מאחור תקוע לו בחגורה מוט עם ראש ממתכת, מעין אֶלֶת בייסבול שהחלק העליון שלה עשוי מתכת מאוד כבדה. השתוממתי: עם זה אפשר להגן? והוא אמר: זה שום דבר. אתה רוצה לדעת ברצינות? והוא הסיר מרגלו את הנעל, הסוליה עשויה כולה ממתכת. אם חוטפים לי את האלה, הוא אמר, אני מכה בכפכף. וזה בנוסף לחיילים שישבו בשתי שורות על שתי משאיות בכניסה.

איך 24 החיילים הללו אכלו ושתו? פעם בשעה המפקד היה לוקח את הצינור מהגינה, פותח את הברז ומגיש את הפייה של הצינור לחייל הראשון ליד הדלת, הוא היה שותה, ובעיקר נרטב, ואחרי ששתה הוא העביר את הצינור לזה שלידו. עד שהצינור עבר בין כולם, והמפקד היה מחזיר אותו לגינה. כולם היו רטובים.

ופעם ביום, בצהריים, הביאו סיר גדול, ובו תבשיל של פול. הראשון היה מגיש את המסטינג, מעביר הלאה, עד שכולם קיבלו מהתבשיל הזה. וזה האוכל היחיד שהם אכלו במשך היום - עד שש בערב. כך החברה האלה חיו.

אתנו בביתן היו מאבטחים, היו אלה אנשי מודיעין בעלי תואר אקדמי, שידעו היטב עברית. ביקשתי מאחד השומרים לבקר בבית שלו, דבר שנאסר עליהם. והוא אמר: כשהתערוכה תסתיים אקח אתכם אלי הביתה.

הבית שלו במרכז קהיר היה בנוי על חול, לא כביש ולא מדרכה, הלכנו עד פתח הבית על גבי אדמה מהודקת, עלינו לקומה השלישית, שם הוא גר עם אשתו וילדיהם. אותו שומר אמיץ סיפר לנו שהוא נלחם במלחמת אוקטובר, כך הם מכנים את מלחמת יום כיפור, ושחברים שלו נהרגו בתעלה ושאין לו שום דבר נגד ישראל.

הוא הוצב לשמור עלינו כל משך התערוכה. מאוד התרשמנו מהפתיחות שלו, מהצניעות של הבית, סיפרנו שגם אנחנו השתתפנו במלחמה הזאת. היתה זו כמעט שיחת רעים.

באחד מימי החופש, יום שישי או שבת, מישהו המליץ על ביקור בפירמידות וכן בקרנך עיר המתים. בקרנך יש בית קברות ענק מתחת לאדמה, שבו קבורים אנשי האצולה שהיו מקורבים לבית המלוכה של הפרעונים, אלפיים לפני הספירה.

קרנך והפירמידות נמצאות כמאה ק"מ דרומית לקהיר. היגענו למתחם של עיר המתים, שילמנו עבור הכניסה, ירדנו במדרגות שמובילות לעיר התחתית, שם התגלו

לנו בתי קבורה ענקיים בעומק של כחמישים מטר, אלא שהדלת היתה סגורה, והשומר אמר: אין חשמל. האחראי למקום לקח את הפקק. איפה הוא? במרחק של כמה קילומטרים, אם נשלם לו הוא יבוא עם פקק החרסינה וידליק את האור.

האיש קיבל את שלו, הביא את הפקק, פתח את הדלת, ירדנו כשלושים מטר מתחת לאדמה ולעינינו נגלתה אחת התופעות היותר מדהימות שזכינו לראות: סרקופגים ענקיים שבהם קבורים אנשי המלוכה. היינו רק אנחנו ועוד שניים. השאר פחדו לבוא. בתום הביקור יצאנו מהמתחם והלכנו לאוטו - ומה אנחנו רואים? סביב האוטו שלנו, מארבעה צדדים, חונים 4 רכבים וחוסמים את היציאה של הרכב שלנו. אמרנו לשומר: כל השטח מסביב פנוי, רק סביב האוטו שלנו יש רכבים? והשומר אמר: בשביל לצאת צריך לשלם. כמה? לירה מצרית. שילמנו. מיד באו ארבעה גברים, הרימו את המכוניות שבמקרה חסמו את היציאה, והזיזו אותם הצידה.

היה זה אוטו שכור שמדי יום חיכה לנו בפתח המלון כדי להסיע אותנו לתערוכה. ובסוף היום הנהג היה מחזיר אותנו למלון. הנהג היה על חשבוננו, היה לנו לכך תקציב.

באחד הימים התקיים יום השלום, יום ישראל. נאמר לנו שעלינו להגיש פרחים לכל מי שמבקר בביתן שלנו. כמה ימים קודם הגיע מישראל משלוח פרחים, ולהם מוצמדת סיכה עם המילה "ישראל" ועם ציור של יונה.

שלחנו מישהו להביא את הפרחים ואת הסמלים עם היונה, ולהפתעתנו המצרים אומרים: המטוס נחת, אבל לא התקבל אישור, אז העברנו את הפרחים למחסן כלשהו. אבל לא תוכלו לתת את זה למבקרים, כי עבר שבוע, לא דאגתם להשקות את הפרחים והם נבלו. בגלל שלא היגשתם בזמן את הטפסים והאישורים כל הפרחים מתו. הבנו את "התרגיל" של המצרים. היו בידנו הסיכות, אבל לא חילקנו אותן.

השהות במצרים היתה מרתקת. מדי יומיים שלושה היה מגיע השר פת, אבל כל יום היה בא מישהו מהשגרירות. לאחר תערוכת הספר בקהיר, תערוכה זו היתה הראשונה במִיָסֵר סיטי, ליד האנדרטה הגבוהה שהוקמה לזכר סדאת, ולזכר הניצחון באוקטובר.

פעם אחת קמנו לפנות בוקר כי אמרו לנו ששווה לבקר בבית הקברות של קהיר, שבו גרים קרובי המשפחה של הנפטרים. כל משפחה שלא היה לה היכן לגור בקהיר, גרה במתחם בית הקברות ליד הקבר של יקירה, זה השטח שלהם.

כמו כן, יום אחד קמנו בארבע בבוקר, ישו ואני, נאמר לנו שכדאי לראות איך מפנים את הזבל בקהיר. נסענו למקום כלשהו וראינו איך כל העיר מתמלאת בארבע בבוקר בכרכרות רתומות לחמורים, הכרכרות עוברות בסמטאות ואוספות את האשפה, מאות כרכרות רתומות לחמורים עוברות בשכונות ואוספות את האשפה.

יום אחד הלכנו לבקר בשוק אל-חלילי, שוק מדהים. בין השאר קנינו כלים ופסלונים עתיקים שהסתבר שאלה רפליקות של חפצים וסמלים מלפני ארבעת אלפים שנה. ביקרנו במפעל לייצור הרפליקות וראינו שהם טובלים את הפסלונים בקערות של תה, וכך החימר מקבל צבע "עתיק". אלא שכאשר הגעתי הביתה שטפתי את הפסלונים - וכל התה נישטף מהם, ובזה הסתיימה העתיקות של הפסלונים הללו. הביקור במצרים היה מאוד מרשים. פגשנו אנשים מסכנים ועם זאת פתוחים, לבביים, שבכלל לא עסוקים בענייני מלחמה.

היתה זו חוויה מדהימה לראות מעבר למסך הדעות הקדומות ולהציץ לחיים של שכנינו המצרים.

בתערוכה היצגנו להם את שיא המיכון החקלאי הישראלי, אבל לא הזמינו מאיתנו אף לא כלי אחד, כי אסרו עליהם ליצור איתנו קשרים מסחריים, הכול היה למראית עין.

ביום האחרון של התערוכה הוזמנו לפגישה חגיגית עם בכירים במשרד החקלאות המצרי. לפגישה הגיעו נציגי משרד החקלאות שלנו ונציגי כור. כל המוזמנים ישבו לאורך שולחן ארוך, משני צידיו של האישיות המצרית הבכירה, ישבנו כ-40-50 איש, אחד ליד השני, וכן הבנים של בכירי משרדו.

על השולחן שכבו שלוש כבשים, גופן שלם, עם הראש והרגלים רק בלי הצמר, כשהבטן שלהן פתוחה, ובתוכה נדחסו עופות, שבתוך הבטן שלהן היה אורז. כל זה נאפה בתנור כמה ימים קודם לכן, ועכשיו היה עלינו לקחת מהקומפלקס הזה לתוך הצלחות שלנו, לקחת קצת אורז מתוך הבטן של העוף שהתבשל בתוך הבטן של הכבשה שהסתכלה עלינו בעיני הזכוכית שלה, ביחוד כבשה אחת לטשה עין באשת מנהל המשלחת של כור, עד שהיא, האישה, עמדה להתעלף. ואף גרוע מזה: היא עמדה להקיא. אמרתי לה: שלא תעיזי להקיא כאן. עוד תגרמי לתקרית דיפלומטית חס וחלילה. והיא אמרה: חגי, הכבשה עם העיניים מסתכלת ישר אלי. אני לא יכולה יותר.

אמרתי לה: תסתכלי לצד השני.

מה שעוד למדנו: כל מי שמסיים את מה שהיה לו בצלחת, מיד הגבר מאחור היה חותך לו מנה נוספת של עוף וכבשה. וכדי להיות בסדר עם המארחים אנשים סיימו כל מה שהיה להם בצלחת, ואז הוסיפו להם עוד מנה וכך זה נמשך עד שהאנשים כמעט נחנקו. הסתבר שעל פי המנהג המקומי המארח חייב להגיש אוכל כל עוד האורח רעב. לא ידענו שצריך להשאיר קצת בצלחת, שאז יניחו לנו.

מה שעוד הסתבר לנו שבארוחה הזו משתתפים גברים בלבד. הנשים יושבות במטבח והן אוכלות רק כשכולם הולכים, הן אוכלות את מה שנשאר. ויותר מזה - השאריות משמשות אותן למשך כל השבוע להאכיל את המשפחה.

הביתנים של המדינות האחרות שהשתתפו בתערוכה היו יפים בהרבה משלנו, והציגו מוצרים משוכללים בהרבה משלנו, ובכל זאת הביתן שלנו זכה להכי הרבה מבקרים. והפתעת ההפתעות - ביום האחרון נערכה מסיבת פרידה במלון שלנו, ואת מי אני רואה מופיעים על הבמה - האשקולית, חבורת הזמר של בית השיטה! הם באו ללילה אחד, ואנחנו, בתור ותיקים בקהיר, השתדלנו להנעים להם את זמנם. האשקולית, יחד עם להקת הריקוד "שלום", הופיעו בבמה המרכזית כמחווה ליום ישראל-מצרים, הדגלים של ישראל ומצרים התנוססו מעל הבמה, זה היה רגע בלתי נשכח. פגשנו את שלמה ארגוב, את מיכאל סלע ואת כל החבר'ה מבית השיטה, הם באו ל-48 שעות.

כל הביקור הזה היה חוויה בלתי רגילה, ביחוד לנו שנלחמנו במלחמת יום כיפור. ראינו שאפשר לחיות בשלום ובהבנה עם השכנים שלנו.

18.11.16 הקלטה 007

איך העברתי את העיזבון של אבא לארכיונים בארץ ובארצות הברית

כשאבא נפטר בשנת 1998 הוא השאיר בארכיון שלו הצמוד לביתו חומרים רבים, ענייני ציבור, חגים ויובלות, כמו גם נושאים הקשורים במשפחה. חלק מהעיזבון שלו היה בחדר שהוא חלק עם אמא, ורוב הכתובים שלו היו מצויים בשני צריפי הארכיון שליד בית ההורים.

את רוב התיקים העברנו עוד בחייו של אבא למכון שיטים, השם שהחליף את ארכיון החגים, ושם סודרו התיקים לפי החגים, חגי משקים, יובלות ומועדים וכו'.

אבל בתוך צריף הארכיון נשארו חלק מהרהיטים, כל התמונות של ההורים, וכן כל הכתיבה האישית.

בנוסף, בתוך הארכיון, על מדפי ברזל לכל האורך, ניצבו 360 תיקים מסודרים לפי הנושאים: חגים, משפחה, התכתבות עם חברים ומוסדות וכן הלאה. התיקים היו מסודרים לפי עשרות סעיפים, על פי המצאי, יחד עם פריטי ריהוט ודברים אחרים.

כדי לדעת מה יש בתיקים נחוץ היה למיין את הניירות לפי סעיפים שקבענו לפי מה שמצאנו. היצעתי לזכרי אשל לקחת על עצמו את מיין הניירות והרשימות, והוא עסק בזה במשך חמש שנים, משנת 1998 ועד 2003. ביקשתי שיעבור על 360 התיקים, שיוציא חומרים כפולים ויאחד מתיקים אחרים דברים שצריך להוציא מכאן ולשמור שם. כי אבא אהב לצלם כל פריט ולחזור ולצלם ולגזור. ביקשתי שישאיר פריט אחד מכל דבר, וישאיר בתיקים רק מה ששייך, בלי כפילות.

כשסיים את המשימה הכבירה הזו, נתתי לזכרי את הדיסקים שהיו אצלי וקניתי לו רדיו חדש שהוא יוכל לשמוע בו את המוזיקה מהדיסקים. התיחסתי אליו בכבוד והערכה. הוא היה בא מדי בוקר בשעה שמונה, אמא היתה מכבדת אותו בתה ותפוח עץ וכך היה מתחיל את יום העבודה, עובר תיק אחרי תיק בלי להתיאש ועושה עבודת קודש. כשזכרי השלים את המשימה, העברתי את התיקים לעין חרוד איחוד, לידי אמי גרדי, הארכיונאית שהסכימה לערוך את כל החומר לפי תיקים אישיים ותיקים של חגים ונושאים כלליים. הארכיונאית של עין חרוד עבדה על זה במשך כשנתיים ועשתה עבודה בלתי רגילה. כעבור כשנה [??] החזירה לי את החומר ממזין ל-100 ומשהו תיקים אישיים ו-200 תיקים כלליים, המכילים נושאים כגון: חגים, יובלות, מכתבים לאישי ציבור וכן הלאה.

הודיתי לכולם, בידי היה כעת כל החומר שאבא השאיר. מה עושים עם כל השפע הזה? חיפשתי איך אפשר להוציא את כל זה לאור, כשהמטרה: להוציא ספר. ובאמת, כעבור חמש שנים ראה אור בהוצאת הקיבוץ המאוחד הספר "בגוף ראשון רבים" אותו כתבה אמירה הגני מגן שמואל, והוא התבסס בעיקר על החומרים שמצאתי בתיקים האישיים.

היו בידי כעת 200 תיקים שעסקו בענייני הכלל. החלטתי להעביר אותם לארכיון שיסכים לקבל את החומר. הציעו לי להעביר את העיזבון לאפעל וגם למוזיאון ארץ ישראל. כבר עברו כמעט עשר שנים מאז שאבא נפטר, אמא היתה כבר מאוד מבוגרת, ובשנתיים האחרונות היתה בבית הפז, והייתי חייב לעשות משהו עם החומר. ואז הוצע לי להעביר את החומר לארכיון מפלגת העבודה בבית ברל. התקשרתי למנהל הארכיון, ובעקבות זה הגיע לבית השיטה מיכאל פאצ'וק יחד עם שלושה אנשים שבחנו את התכולה של התיקים במשך ארבע שעות. ולבסוף הם אמרו:

אנחנו לא מוצאים שום קשר בין הארכיון של אביך לבין המורשת של מפלגת העבודה.

אמרתי: מה זאת אומרת אין קשר, הארכיון של אבא שלי זה ארכיון של החגים והמסורת שנוצרו בהתישבות העובדת, במסגרת הקיבוץ המאוחד ומפלגת העבודה. זה הארכיון של החגים והמסורת שנוצרו בהתישבות העובדת בארץ ישראל. אורו עיניהם: הם מצאו את ההצדקה והקשר להעביר אליהם את התיקים.

וכך, מדי שבוע הייתי מגיע לבית ברל עם 30 תיקים, אחרי שהם הודיעו לי שגמרו למיין את התיקים הקודמים. בגלל שהם ארכיון ממשלתי, הם חייבים כל דבר לרשום ולתייק, להוציא כפולים, ולהעביר מסמכים לתיקים אחרים לפי הנושא. עזרא שפרוט שגר ולימד בבית ברל היה להם לעזר בהבנת החומר ומיונו מאחר שהיה מבאי ביתו של אבא לאורך שנים רבות.

כעבור שנה כל 200 התיקים היו אצלם. והם אמרו: מה עם חומרים שהם בשמך ובווידאו? לאבא היו המון קלטות של אודיו ושל וידאו. מיינתי הכול. התקשרתי עם עזרא שפרוט בבית ברל, איש הקשר שלי עם מיכאל פֶּאצ'וק בארכיון, הוא היה מחכה לי שם כשבאתי עם תיקים נוספים ועוזר להעביר אותם לארכיון, הוא ואשתו גרו בבית ברל ולהם העברתי את כל חומרי השמע והווידאו שהיו בקלטות, בדיסקים ובתמונות כלליות.

נותרו בידי כ-100 תיקים אישיים, דברים שאבא אסף שממוינים לפי: חגי ורזיה, משפחת זינאטי בפקיעין, מיהו יהודי, יובלות, בית הספר, קבוצת אלון, התכתבות עם אבא אוצוקי מקיוטו וכו'.

כעבור שנתיים הבנתי שאין מה לשמור על זה, כבר עברו עשר שנים מאז שאבא נפטר, השנה היתה 2007, 2008, אמא הייתה בבית הפז. החלטתי להעביר לבית ברל גם את התיקים האישיים של אבא. וכעבור כשנתיים קיבלתי מהם טלפון: אם תיכנס לאתר של מפלגת העבודה, לסעיף שנקרא ארכיון אישי, תוכל לראות את אריה בן גוריון בראש הרשימה המכובדת, לפני גולדה מאיר, מי שמקדים אותו הוא אבא אבן. עשו לי כבוד גדול.

ראיתי שהם פתחו באתר 210 תיקים שמחולקים לנושאים, בצורה דיגיטלית מרשימה ביותר. כיום החומרים של אבא מופיעים באתר של ארכיון מפלגת העבודה שהוא פתוח לציבור.

את הדברים שאבא כתב לאמא אני שומר בחדרי הפרטי, וכן בארכיון שנשאר ברשותי. אין לי לב לתת אותם. יש שם שני תיקים הקשורים בעמנואל, שני תיקים על

זינאטי, תיק על רזיה, תיק על חגי, על אנשים בבית השיטה, דברים אישיים שכתב על ברוריה ועל חבריו כאן, זה עדיין ברשותי, שמור בארון פח.

ועדיין נשארו מאות הצילומים, באלבומים ובצורת נגטיבים, בפורמט של 6X4 ס"מ, ובפורמט של 35X35, שזה פורמט של שיקופיות, אלפי צילומים ונגטיבים מסודרים יפה בתוך קופסאות קטנות מקרטון.

הזמנתי לכאן את נדב מן ממרחביה, הוא בחר לעצמו כמאה צילומים, חתמתי שאני מוריש אותם לפרויקט תיעוד המורשת של אריה בן גוריון באוניברסיטת חיפה, והוא התחייב להפיק את הצילומים הללו בפורמט גדול ומקצועי. נדב מן נעזר בחברת דיגיטול, וכיום אפשר לראות את התמונות בארכיון של אוניברסיטת חיפה, בסעיף תולדות ארץ ישראל, שם זה שמור.

נשארו ברשותי עוד כ-60 תיקים, כל החומר האישי, ארון העבודה של אבא, כלי העבודה שלו, העפרונות, אוסף השטרות והמטבעות, הכול עדיין שמור במבנה שצמוד לדירת ההורים, אני משלם אלפיים שקל בשנה לתחזוק המבנה, וזה שמור ברשותי. את המבנה שמאחוריו העברתי לרשות מכון שיטים שמשלמים את הארנונה שלו, ושם יש להם ספרים.

בסופו של דבר, רוב החומר שלא שמרתי הלך לפח, שזה כולל כרכים של דבר לילדים, משמר לילדים, מעריב לנוער, כרכים של עיתון בקיבוץ, של עיתון למרחב ושל עיתון דבר מלפני קום המדינה, ולאחר שרוקנתי את המכולה העברתי אותה לגיא גלבע.

לאבא היה אוסף גדול של חוברות זיכרון לבני קיבוצים שנפלו במערכות ישראל, כ-700 חוברות זיכרון. אבא אמר לי שאם אי-פעם יראה אחת מהחוברות ליד פח אשפה, הוא יצית את הארכיון, כי זה יהיה סימן שנגמרו הערכים שראוי להילחם עבורם. היצעתי לאבא שנעביר את הארכיון לאפעל.

נסענו, בוג'ה, עזריה אלון ואני לאפעל, וכשראינו את הארכיון של גלילי זרוק באיזה מרתף יחד עם חלקי ריהוט מוזנחים - החלטנו שזה לא מקום מתאים. ניר מן הציע לפנות לרוני מילוא, ראש העיר תל אביב. נסענו עם רוני מילוא לארכיון ארץ ישראל במוזיאון ארץ ישראל, אבל לא יצא מזה כלום. חוברות הזיכרון נשארו כאן ואבא היה ממש מיואש. אבא פנה לחבריו באוניברסיטת Harvard בבוסטון. בהרוורד יש ארכיון עצום המוקדש לתרבות במדינת ישראל. והם הסכימו לקחת את 700 חוברות הזיכרון לנופלים של התנועה הקיבוצית. הם שלחו משלחת עם טנדר, גם אבא היה

נוכח, העמיסו את החוברות על הטנדר, ופתחו אתר על שמו בארכיון של הרורד, בשם המכון על שם אריה בן גוריון.

נשאר ברשותי אוסף ההגדות של אבא. פניתי לצבי צמרת, מנהל יד בן צבי בירושלים, והוא היקצה לעיזבון של אבא מדף בארכיון או בספרייה של יד בן צבי.

אחרי שנתיים צבי צמרת עבר למשרד החינוך ואין לי מושג מה מצב המדף והחומר של אבא שהעברתי לשם.

לסיכום

העיזבון הרוחני של אבא שמור בארכיונים של כמה מן המוסדות היותר מכובדים בארץ ובעולם: במכון למורשת ארץ ישראל באוניברסיטת חיפה; בארכיון מפלגת העבודה שבבית ברל; תמר אדר שומרת חלק מנכסי הרוח של אבא בארכיון בית השיטה; וכן הדברים האישיים שלו שמורים בארכיון המקורי שלו. אני לא כל כך יודע מה לעשות איתם.

כמו כן פתחנו לאבא דף בויקיפדיה, בעזרת עובד ממכון שיטים, דף מכובד הכולל קישורים לכל הפרסומים והפעילות של אבא. כמו כן, רזיה ואני הבאנו לדפוס את הספר "אל תשלח ידך אל הנער" שראה אור בהוצאת כתר בשנת 2003, עם ציורים של מנשה קדישמן. וכאמור, הוצאנו ספר בשם "בגוף ראשון רבים" שכתבה אמירה הגני ויצא בהוצאת הקבוץ המאוחד בשנת 2010.

אני גם טרחתי להוציא את ספר המנורה יחד עם עזרא שפרוט וצבי רוט מיבניאל, כך שהצלחתי לשמר את כל הכתבים והכתובים שאבא השאיר. מסתבר שהשאיר 1.2 מליון פריטי נייר, כולם נסרקו על ידי פרויקט הרורד לשימור לתפארת, כל המליון ויותר פריטים וכן 200 התיקים שאני אספתי נסרקו וקיימים למשמרת עד.

זה מוסד שמשמר דרך בית יגאל אלון את מורשת ארץ ישראל. הם בחרו כמה אישים חשובים בעיניהם, ביניהם עזריה אלון ואריה בן גוריון. הכול מועתק ושמור אצלם, בצורה דיגיטלית. זה פרויקט של הרורד שעלותו שני מליון דולר. גם בית השיטה נמצאת שם. מכל סקטור הם בחרו חמישה אנשים - התיישבות, מושבים, קיבוצים, סופרים, משוררים, וכו'.

[לא מובן אם מדובר בפרויקט של בית יגאל אלון או בפרויקט של הרורד.]